

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIWDIŃ INTEGRACIYASI»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

ESTE SAQLAW HÁM ONIŃ TÚRLER

N.S.Abdurazakova,

Ajiniyaz atındaǵı NMPI Gumanitar hám jámiyetlik pánlerdi aralıqtan oqıtıw kafedrası stajyor-oqıtıwshısı,

G.X.Utepbergenova,

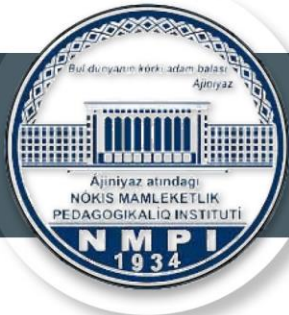
Ajiniyaz atındaǵı NMPI pedagogika hám psixologiya tálim baǵdarı talabası

Annotaciya: *Bul maqalada este saqlaw haqqında túsinikler berilgen. Este saqlawdıń este saqlaw, eske túsiwi, tanıw, eslew sıyaqlı proceslerin izzertlegen ilimpazlar haqqında da maǵlıwmatlar berip ótken.*

Tayanış sózler: *este saqlaw, psixologiya, yadlaw, pikirlew, ıqtıyarlı, ıqtıyarsız, individ.*

Dúnyadaǵı nárese hám hádiyselerdi sáwlelendiriw, tásirler, keshirmeler, pikir hám sáwbetler, ámelge asırılǵan háreketler esimizde iz qaldıradı. Psixologiyada este saqlaw individtiń óz tájiriyesinde este saqlawı hám keyin ala onı jáne eske túsiwi este saqlaw dep ataladı. Este saqlawdıń este saqlaw, eske túsiwi, tanıw, eslew sıyaqlı procesleri belgili iskerlik dawamında, qanday jaǵday bolıwına qaramastan, sol iskerlik dúzilisi, mánisi hám mazmunı menen belgilenedi. Sonıń ushın insannıń este saqlawı, eske túsiwi, onıń individual tájiriyesine, bilim dárejesine baylanıslı boladı.[92.164]

Sanamız júzege shıǵarǵan nárselerdi bekkemlew saqlap qalıw hám keyin tiklewden ibarat bolǵan aqlıy xızmet túrine este saqlaw delinedi. Tez, tolıq hám anıq eske túsiwi hám tez umıtıp qoymaslıq este qaldırıwdıń eń jaqsı sıpatları bolıp esaplanadı. Umıtıwdıń tezligine qarap, este qaldırıwdıń bekkem bolıw bolmaslıǵı anıqlanadı: puqta este qalǵan material áste umıtıladı yáki sirá umıtılmaydı. Este saqlap qalıwdıń hár qıylı sıpatı nege baylanıslı degen sorawdıń tuwılıwı tábiyiy. Este saqlawdıń sıpatın belgilewshi shártlerdi biliw pedagogika ushın ámeliy áhmiyetke iye, sebebi bul shártlerdi bilgende eń bekkem hám eń tez este qaldırıwǵa erisiw ushın nelerdi islew, nelerdi esapqa alıw kerek ekeni málim boladı. Este saqlap qalıw aktiv process: bul aktivlik eki túrli boladı, sol sebepli ıqtıyarsız hám ıqtıyarlı este qaldırıw túrlerge ajratıladı. Associativ (mexanikalıq) este saqlaw. Bir waqıtta hám bir jerde izbe-iz qabıl etilgen eki yáki bir neshe nárese hám hádiyselerdiń obrazları ortasında miyde payda bolatuǵın baylanıs associativ baylanıs yáki associaciya delinedi. Mánisi tárepinen bir-birinen uzaq bolǵan sózler ortasında da associaciya bolıwı múmkin. Máselen, shege hám apelsin degen sóz bir neshe márte izbe-iz tákirarlansa, bul sózler

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASINDA ARALIQTAN OQITIWDIŃ INTEGRACIYASI»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

ortasında associaciya payda boladı, nátiyjede keyin bul sózlerdiń biri eske tússe, ekinshisi de álbette eske túsetuǵın bolıp qaladı. Bul sózler ortasında baylanıslar payda bolıwına sebep, olardıń tek izbe-iz tákirarlanıwınan. Materialdı onıń ishki mánisin túsınbesten hám onı ğarezsiz oylap shıqpastan mine usı usılda yadlansa, bul tek tákirarlawdan ğana ibarat bolıp qaladı, bul usıl kóp kúsh sarıplawdı talap etedi, lekin kem nátiyje beredi. Jalǵız baylanıslarǵa tiykarlanıp, este qaldırıwdı mexanikalıq este qaldırıw delinedi. Mexanikalıq este alıp qalıwdıń ushına shıqqan usılı qurı yadlaw delinedi. Bul usıl menen yadlaw tekstti, sóz hám gáplerdiń mánisin túsınbesten tek kóp márte tákirarlap barıwdan ibarat. Mánisine túsiniw yáki logikalıq este saqlaw processinde tiykarǵı orında pikirlew processleri turadı. Este qaldırılıp atırǵan materialdıń ayırım bólimleri hám elementleri ortasındaǵı máni hám logikalıq baylanıslardı pikir júrgiziw jolı menen ashıladı. Mánisine túsiniw este qaldırıw tez hám puqta bolıw menen bir waqıtta insannıń aqlılıq tárepten ósiwiniń eń jaqsı shárti bolıp tabıladı. Ózlestirip alınǵan bilimler tiykarında jańa máselelerdi ğarezsiz sheshiw pedagogikalıq-psixologiyaniń tiykarǵı talaplarınan biri bolıp esaplanadı. Bilimlerdi sanalı ráwishte talqılaw, pikirlew bolıp esaplanadı. Este saqlap qalıw iqtıyarlı hám iqtıyarsız boladı. Iqtıyarlı este qaldırıw aldımızǵa heshqanday maqset qoymastan eske alınatuǵın materialdı aldın belgilemesten hám arnawlı usıllar qollamastan iqtıyarsız este qalıw. Máselen: Biz, ádette, kóshede tosattan kórgen insanlardıń bet-álpetin, tosattan esitip qalǵan bazı gáp hám qosıqlardı iqtıyarsız esimizde saqlap qalamız. Iqtıyarlı este alıp qalıw eń nátiyjeli hám puqta este qaldırıw, bunda este alıp qalıw maqsetinde este alıp qalıw tiyis bolǵan materialdı tańlawdıń ózi onı eń nátiyjeli usılda este saqlawǵa sebep boladı. Iqtıyarlı este saqlaw islengen jumıstıń nátiyjesin tekserip barıw menen birge baradı, oqıwshı belgili bir materialdı este bekkem saqlap qalıw ushin háreket eter eken ol materialdıń tolıq hám anıq qalǵan hám qalmaǵanlıǵın tekserip kóredi hám maqsetine jetpegenshe jumıstı dawam ettiredi.[129.192]

Bazı waqıtları este qalǵan qanday da bir materialdıń mazmunı tolıq eske túsedi, lekin sol material qashan, qay jerde, qanday sharayatta este alıp qalınǵanlıǵın yáki birinshi márte basımızdan keshirgen waqıttı esley almaymız. Máselen: biz qosıqtı yadlap aytıp bere alsaqta, onı qashan hám qay jerde úyrenip alǵanıımızdı esley almawımız múmkin. Kompozitor Ippolitov-Ivanov óziniń eleslewlerinde kompozitor Napravniktiń "Ruslan hám Lyudmila" operacion Farlaf (Rando-muzika) shıǵarmasında tiykarǵı temaniń qaytarılıp aytıluwı,-Red) rondsın bir kúni aytıp bergende, bul operaǵa bir emes, kóp márte drijorlıq etken bolsada, áne usı qosıqtıń

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

qaysı operadan alınǵanın esley almaǵanın aytadı. Bazı waqıtları sonday jaǵdaylarda boladı, biz basqa bir insannıń pikirin uǵıp alamız hám keyinshelli bul pikir ózimiz oylap tapqan pikirdey sezile baslaydı. Áne, sol tárizde "basqalardıń pikirin óziniki etip alıw balalarda kóp ushırap turadı. Materialdıń tolıq mazmunı menen birge, bul material qashan, qay jerde hám qanday shárayatta este alıp qalınǵanlıǵıda anıq eske tússe-eske túsiriw jetilisen, tolıqlasqan boladı. Máselen: qosıqtı yadnan aytıp berer ekenbiz, bul qosıqtı yadnan bilip alıwdı kim buyırǵanın, onı qay jerde hám qanday etip úyrenip alǵanımızdı, buǵan shekem hám bunnan soń nelerdi islegenimizdi eslewimiz mümkin. [39.176]

Paydalanılǵan ádebiyatlar:

1. Saparov.L. Ulıwma psixologiya -.: T “Sholpan” baspası, 2018. 164 b
2. Ivanov P.I, Zufarova.M.E. Umumiy psixologiya -.:T. Ózbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti 2008.126-bet
3. Файзиев Я.М, Эшбоев Э.Х. Умумий ва тиббий психология-.: Т. Абу али ибн Сино номидаги тиббиёт нашриёти 2003.
4. https://scholar.google.ru/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=jitKS9YAAAAJ&citation_for_view=jitKS9YAAAAJ:u-x6o8ySG0sC